

Тема 4. ОСНОВНІ ЗАСОБИ АТП

План

- 1. Економічна сутність основних засобів підприємства.**
- 2. Класифікація основних виробничих засобів, їх оцінка та рух.**
- 3. Показники і резерви росту ефективності їх використання.**
- 4. Знос та амортизація основних засобів.**

Виробничі фонди (основні засоби) - це засоби праці, які неодноразово беруть участь у виробничому процесі, зберігаючи при цьому свою натуральну форму, а їх вартість переноситься частинами на продукцію (роботу), що виробляється по мірі їх зносу.

Згідно з підпунктом 14.1.138 Податкового кодексу України (далі - ПКУ) основні засоби - матеріальні активи, у тому числі запаси корисних копалин наданих у користування ділянок надр (крім вартості землі, незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, вартість яких не перевищує 2500 гривень, невиробничих основних засобів і нематеріальних активів), що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності, вартість яких перевищує 2500 гривень і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зношенням та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік).

Для цілей бухгалтерського обліку основні засоби класифікуються по наступних групах:

- 1) Капітальні витрати на поліпшення земель.**

Земельні ділянки - архітектурно-будівельні об'єкти, призначені для створення необхідних умов праці. До будівель відносяться виробничі корпуси цехів, депо, гаражі, складські приміщення, виробничі лабораторії і т.ін.

- 2) Будівлі, споруди і передавальні пристрої - виробничо-технічні і адміністративні інженерно-будівельні об'єкти, призначені для виконання тих або інших технічних функцій, необхідних для процесу виробництва і не пов'язаних із зміною предметів праці, бензоколонки, водонапірні башти, тунелі, мости і так далі**

Передавальні пристрої - пристрої, за допомогою яких передається енергія різних видів, а також рідкі і газоподібні речовини (трубопроводи);

3) Машини і устаткування, в т. ч.:

силові машини і устаткування, призначені для вироблення і перетворення енергії (генератори, двигуни, трансформатори і т.ін.);

робочі машини і устаткування, що використовуються безпосередньо для дії на предмет праці або для його переміщення в процесі;

інші машини і устаткування.

4) Транспортні засоби, призначені для транспортування вантажів і людей в межах підприємства і поза ним;

5) Інструменти, прилади, інвентар (меблі):

інструменти всіх видів і прикріплюванні до машин пристосування (оснащення), що служать для обробки виробу (затиски, лещата і так далі);

виробничий інвентар, що використовується для проведення виробничих операцій (робочі столи, верстаки), зберігання рідких і сипких речовин, охорони праці і т. д.;

господарський інвентар (меблі і ін.);

6) Робоча і продуктивна худоба (коні, що використовуються для перевезень; племінні тварини).

7) Багаторічні насадження.

8) Інші основні засоби.

9) Земельні ділянки.

Основні засоби підприємства діляться на промислово-виробничі і непромислові, а також засоби невиробничого призначення.

Виробничі основні фонди - це фонди, які безпосередньо беруть участь у виробничому процесі, а їх вартість переноситься на собівартість продукції, що виробляється.

Невиробничі фонди не беруть участь в процесі виробництва але перебувають на балансі підприємства. Це житлові будинки, об'єкти соціально-культурного й побутового обслуговування.

Промислово-виробничі фонди за характером участі у виробничому процесі розділяються на активну та пасивну частини.

До активної частини відносяться ті засоби праці, які безпосередньо впливають на предмети праці (машини, устаткування, транспортні засоби).

До пасивної частини відносяться ті фонди, які створюють необхідність умови для праці (будівлі, споруди, передавальні пристрої).

Важливим є підвищення питомої ваги активної частини фондів, що сприяє зростанню технічної оснащеності, збільшенню виробничої потужності підприємства і фондовіддачі.

В той же час важлива роль і пасивної частини основних фондів, оскільки відсутність нормальних умов праці приводить до хвороб, травматизму, плинності кадрів, зниження продуктивності праці.

Прийнято вважати, що транспортні засоби АТП є активною частиною основних виробничих фондів, а інші види - пасивною.

Для аналізу якісного стану основних засобів на підприємстві необхідно знати їх структуру. Розрізняють виробничу (видову), технологічну і вікову структуру основних засобів.

Під виробничою структурою розуміється співвідношення між різними групами основних фондів в їх загальній середньорічній вартості.

Виробнича структура основних фондів на підприємстві залежить від специфіки підприємства; рівня концентрації, спеціалізації, кооперації, комбінування і диверсифікації виробництва і ін.

Технологічна структура основних фондів характеризує їх розподіл по структурних підрозділах підприємства в процентному виразі від їх загальної вартості.

Вікова структура основних фондів характеризує їх розподіл по вікових групах (до 5 років; від 5 до 10 років; від 10 до 15 років; від 15 до 20 років; понад 20 років). Середній вік устаткування визначається як середньозважена величина. Основне завдання на підприємстві, що стосується управління основними фондами, зводиться до того, щоб не допускати надмірного старіння основних фондів, оскільки від цього залежить рівень їх фізичного і морального зносу, а, отже, і результати роботи підприємства.

Структура основних виробничих фондів в різних АТП може бути різною залежно від складу парку автомобілів (грузові, автобусні, легкові), їх вантажопідйомності або місткості, в залежності наявності виробничих приміщень для технічного обслуговування і ремонту, забезпеченості їх устаткуванням, ступеню механізації і автоматизації трудових процесів і інших чинників.

Найбільшу питому вагу в структурі основних виробничих фондів АТП займають транспортні засоби (60-75%).

Невелику питому вагу складають будівлі (20-25%), тоді як в промислових підприємствах їх вартість досягає 50% і більше. Це пояснюється особливостями виробничого процесу на транспорті (поза будівлями), де будівлі використовуються тільки для проведення технічного обслуговування і ремонту та інших допоміжних операцій.

Невелику частку в структурі основних виробничих фондів займають споруди (3-5%). Це пояснюється тим, що такі дорогі споруди, як дороги, мости і інші не є власністю АТП і не входять до складу його основних фондів.

Устаткування також займає невелику питому вагу (2-3%), бо воно необхідне тільки для проведення технічного обслуговування і ремонту рухомого складу.

Оптимальною структурою основних виробничих фондів АТП, за даними НДІАТ, є така структура, при якій питома вага транспортних засобів складає 50-60%, а решта фондів, які прийнято вважати виробничо-технічною базою -40-50%.

Для поліпшення структури основних виробничих фондів АТП необхідне оновлення рухомого складу, оновлення і модернізація

устаткування, механізація і автоматизація трудових процесів, ліквідація зайвого і маловикористовуваного устаткування.

Облік і оцінка основних фондів здійснюються в натуральному і вартісному виразі.

Оцінка в натуральному виразі проводиться шляхом щорічної інвентаризації; служить для розрахунку виробничих потужностей, визначення технічного складу і деяких показників використання окремих видів машин і устаткування.

Вартісна оцінка проводиться для визначення загальної величини основних фондів і їх структури, розрахунку різних показників використання основних фондів і розрахунку амортизаційних відрахувань.

Розрізняють наступні види вартісної оцінки основних фондів:

1) первинна - фактична собівартість основних засобів в сумі грошових коштів або справедливої вартості інших активів, сплачених (переданих), витрачених для придбання (створення) об'єктів основних засобів;

Первинна вартість основних засобів збільшується на суму витрат, пов'язаних з поліпшенням об'єкту (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція і тому подібне), що приводить до збільшення майбутніх економічних вигод, які очікуються від використання об'єкту.

2) відновна - вартість на момент переоцінки за ринковою вартістю з урахуванням зносу;

Переоцінка основних фондів на підприємстві дозволяє:

- об'єктивно оцінити дійсну вартість основних фондів;
- правильніше і точно визначити витрати на виробництво і реалізацію продукції;
- точніше визначити величину амортизаційних відрахувань.

3) залишкова - є різницею між первинною або відновною вартістю і сумою зносу, тобто це та частина вартості основних засобів, яка ще не перенесена на вартість продукції, що виробляє підприємство;

4) ліквідаційна - сума коштів або вартість інших активів, яку підприємство планує отримати від реалізації (ліквідації) основних засобів після закінчення строку їх корисної експлуатації.

Розрізняють два види зносу:

1. Фізичний знос основних фондів -. це поступова втрата засобами праці своїх первісних техніко-експлуатаційних якостей унаслідок їх використання у виробництві (перша форма), а також у стані бездіяльності - під впливом сил природи (корозія металу, вивітрювання) і надзвичайних обставин (друга форма). Рівень фізичного зносу основних засобів залежить від первинної якості основних фондів; ступеню їх експлуатації; рівня агресивності середовища; рівня кваліфікації обслуговуючого персоналу; своєчасності проведення планово-запобіжних ремонтів (ПЗР) і ін.

2. Моральний знос основних засобів. Суть морального зносу полягає в знеціненні засобів праці, втраті вартості до їх фізичного зносу, до закінчення терміну корисного використання.

Моральний знос виявляється в двох формах:

1) Перша форма морального зносу полягає в тому, що відбувається знецінення машин такої ж конструкції, що випускалися раніше, унаслідок здешевлення їх відтворення в сучасних умовах.

2) Друга форма морального зносу полягає в тому, що відбувається знецінення старих машин, фізично ще придатних, унаслідок появи нових, досконаліших і продуктивніших, які витісняють старі.

Фізичний знос основних фондів частково компенсується ремонтами. На практиці (згідно з існуючою методикою) сума зносу основних фондів характеризується сумою нарахованої амортизації.

Амортизаційні відрахування - частина вартості основних фондів, яку перенесено на виготовлену продукцію.

Вартість, що амортизується - первинна (переоцінена) вартість основних засобів за вирахуванням їх ліквідаційної вартості.

Об'єктом амортизації є всі основні засоби за винятком землі.

Нарахування амортизації здійснюється протягом терміну корисного використання об'єкту, що встановлюється підприємством при зарахуванні цього об'єкту на баланс і припиняється на період його реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання і консервації.

Згідно з п. 144.1 ПКУ амортизації підлягають:

- витрати на придбання основних засобів, нематеріальних активів та довгострокових біологічних активів для використання в господарській діяльності;

- витрати на самостійне виготовлення основних засобів, вирощування довгострокових біологічних активів для використання в господарській діяльності, у тому числі витрати на оплату заробітної плати працівникам, які були зайняті на виготовленні таких основних засобів;

- витрати на проведення ремонту, реконструкції, модернізації та інших видів поліпшення основних засобів, що перевищують 10% сукупної балансової вартості всіх груп основних засобів, що підлягають амортизації, на початок звітного року;

- витрати на капітальне поліпшення землі, не пов'язане з будівництвом, а саме іригацію, осушення та інше подібне капітальне поліпшення землі;

- капітальні інвестиції, отримані платником податку з бюджету, у вигляді цільового фінансування на придбання об'єкта інвестування (основного засобу, нематеріального активу) за умови визнання доходів пропорційно сумі нарахованої амортизації щодо такого об'єкта відповідно до положень пп.

137.2.1 Кодексу;

- сума переоцінки вартості основних засобів, проведеної за ст. 146 Кодексу;

- вартість безоплатно отриманих об'єктів енергопостачання, газо- і теплозабезпечення, водопостачання, каналізаційних мереж, побудованих

споживачами на вимогу спеціалізованих експлуатуючих підприємств згідно з технічними умовами на приєднання до вказаних мереж або об'єктів.

Облік вартості, яка амортизується, нематеріальних активів ведеться за кожним з об'єктів, що входить до складу окремої групи.

Згідно з пп. 145.1.7 ПКУ на основні засоби груп 1 «Земельні ділянки» та 13 «Природні ресурси» амортизація не нараховується.

Амортизація нараховується помісячно, починаючи з місяця, що настає за місяцем введення об'єкта ОЗ в експлуатацію, протягом строку корисного використання об'єкта, що встановлюється наказом по підприємству в момент визнання цього об'єкта активом (при зарахуванні його на баланс).

Передбачено особливі правила нарахування амортизації для деяких активів, а саме: амортизація об'єктів груп 9, 12, 14 та 15 нараховується за прямолінійним та виробничим методами, також амортизація малоцінних необоротних матеріальних активів і бібліотечних фондів може нараховуватися за рішенням платника податків у першому місяці використання об'єкта в розмірі 50% його вартості, яка амортизується, а решта 50% вартості, яка амортизується, - у місяці їх вилучення з активів (списання з балансу) унаслідок невідповідності критеріям визнання активом або в першому місяці використання об'єкта - у розмірі 100% його вартості.

Таблиця 4.1

Класифікація груп основних засобів та інших необоротних активів і мінімально допустимих строків їх амортизації.

Групи

Мінімально допустимі строки корисного використання, років

група 1 - земельні ділянки

-

група 2 - капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом

15

група 3 - будівлі,

20

споруди,

15

передавальні пристрої

10

група 4 - машини та обладнання

5

з них:

електронно-обчислювальні машини, інші машини для автоматичного оброблення інформації, пов'язані з ними засоби зчитування або друку інформації, пов'язані з ними комп'ютерні програми (крім програм, витрати на придбання яких визнаються роялті, та/або програм, які визнаються нематеріальним активом), інші інформаційні системи, комутатори, маршрутизатори, модулі, модеми, джерела безперебійного живлення та

засоби їх підключення до телекомунікаційних мереж, телефони (в тому числі стільникові), мікрофони і рації, вартість яких перевищує 2500 гривень

2

група 5 - транспортні засоби

5

група 6 - інструменти, прилади, інвентар (меблі)

4

група 7 - тварини

6

група 8 - багаторічні насадження

10

група 9 - інші основні засоби

12

група 10 - бібліотечні фонди

-

група 11 - малоцінні необоротні матеріальні активи

-

група 12 - тимчасові (нетитульні) споруди

5

група 13 - природні ресурси

-

група 14 - інвентарна тара

6

група 15 - предмети прокату

5

група 16 - довгострокові біологічні активи

7

Таблиця 4.2

Методи нарахування амортизації ОЗ._

Метод нарахування

Формула розрахунку річної суми амортизації

Прямолінійний

Ділення вартості, що амортизується, на строк корисного використання

Зменшення залишкової вартості

Добуток залишкової вартості на початок звітної року (або первісна вартість на дату початку нарахування амортизації) на річну норму амортизації.

Річна норма амортизації (%) = $1 - \sqrt[p]{\text{ліквідаційна вартість} / \text{первісна вартість}}$

p - кількість років експлуатації.

Прискорене зменшення залишкової вартості

(застосовується лише при нарахуванні амортизації до об'єктів ОЗ, що входять до груп 4 (машини та обладнання) та 5 (транспортні засоби))

Добуток залишкової вартості на початок звітної року (або первісна вартість на дату початку нарахування амортизації) на річну норму амортизації.

Річна норма амортизації обчислюється відповідно до строку корисного використання і подвоюється.

Кумулятивний

Добуток вартості, що амортизується, на кумулятивний коефіцієнт.

Кумулятивний коефіцієнт = відношення кількості років, що залишаються до кінця строку використання, до суми чисел років його корисного використання

Виробничий

МІСЯЧНА сума амортизації визначається як добуток фактичного місячного обсягу продукції (робіт, послуг) на виробничу ставку.

Виробнича ставка = відношення вартості, що амортизується, до загального обсягу продукції (робіт, послуг), який підприємство очікує виробити (виконати) з використанням об'єкта основних засобів.

Таблиця 4.3

Перелік груп ОЗ та інших необоротних активів та методи амортизації, що можна до них застосувати.

Для узагальнювальної характеристики ефективності використання основних засобів (фондів) служать показники фондівіддачі і фондомісткості, рентабельності і питомих капітальних вкладень на гривну приросту продукції, а також відносна економія основних фондів.

Фондовіддача (ФВ) - визначається відношенням вартості товарної продукції (ТП) до середньорічної вартості основних виробничих фондів (ОВФ):

Фондомісткість (ФМ) зворотний показник фондівіддачі:

Рентабельність фондів (Рф) - відношення прибутку (Пр) до середньорічної вартості основних виробничих фондів.

Часткові показники застосовуються для характеристики використання окремих видів машин, устаткування, виробничої площі, наприклад, середній випуск продукції в натуральному виразі, що приходить на одиницю устаткування за зміну, випуск продукції на 1 м² виробничої площі і т. д.

В цілях аналізу вивчається динаміка наведених показників, рівень виконання плану, проводяться міжгосподарські порівняння.

З метою поглибленого аналізу ефективності використання основних виробничих фондів показник фондівдачі визначається зокрема по всіх видах фондів і активній їх частині.

При розрахунку показників фондівдачі початкові дані приводять в зіставний вигляд. Об'єм продукції коректують відповідно до зміни оптових цін і структурних зрушень, а вартість основних засобів на їх переоцінку.

Приватні показники, зазвичай служать для характеристики використання окремих груп основних фондів:

коефіцієнт екстенсивного використання устаткування (машин) - це відношення фактично відпрацьованих машиногодина (апаратогодина) до добутку фонду номінального часу і кількості однотипних одиниць встановленого устаткування;

коефіцієнт інтенсивного використання устаткування (машин) - характеризує рівень використання машин і устаткування по потужності, по використанню геометричної ємкості окремих апаратів або встановленої

годинної продуктивності машин, по пропускній спроможності технологічної лінії;

інтегральний коефіцієнт використання устаткування (машин) - представляє добуток коефіцієнтів екстенсивного і інтенсивного використання;

коефіцієнт змінності використання устаткування (машин) - відношення суми відпрацьованих в кожній зміні однотипних одиниць устаткування до встановленої їх кількості;

коефіцієнт оновлення основних фондів - відношення вартості введених протягом року основних фондів до вартості основних фондів на кінець року;

коефіцієнт вибуття основних фондів - відношення вартості вибулих протягом року основних фондів до вартості основних фондів на початок року.